

Molaetsa wa ga Mop Dan Kgwadi ka ga dipuo

Beke e e fetileng re ne re keteka Letsatsi la Boditšhabatšhaba la Puo ya ga Mme. Kgankgolo ya letsatsi le monongwaga e ne e le *Malebana le tswelediso ya bokamoso ka thuto ya bopuontsi*, e bong ntlha e e bayang 'tsatsing seabe sa ditheo tsa thuto mo go godiseng thuto ka puo ya ga mme mo pontsheng. Lekgotla la Dipuontsi la Aforikaborwa (PanSALB) le tlhomamisitse kgwedi e, go nna kgwedi ya go kgarathela puo. Mo mosong o, PanSALB ke bona batsholabaeng mme ba keteka moletlo o ka ntlhakgolo ya dipuisano tse di tshwaretsweng kwa Sandton ka setlhogo se se reng *Dipuo tsa rona ke tsa semmuso go le kana kang?*

E ke potso e re tshwanetseng ke go e ipotsa malebana le magato a mararo a thuto. Ga jaana, go builwe thata mme go dirilwe go le gonnye thata ka ga thuto e e ka neelwang ka puo ya ga mme mo dipuong tsotlhe tsa rona tsa semmuso ntle le mo Seesimaneng mo go dirilweng go tlala seatla le mo Seaforikanseng mo go dirilweng sengwenyana. Thuto ka Puo ya ga Mme ga e direlwe tshiamelo epe go tloga kwa dikolong tse potlana, go fetela kwa go tse dikgolo le mo legatong la diyunibesiti bogolosegolo. Se, se diragala le fa go na le dikwalo tse dintsi tse di buang ka ga mosola wa go latela thuto ka puo ya ga mme.

Thuto ka puo ya ga mme, e bulela babui ba dipuo tse potlana tsa Seaforika dikgoro go ka fitlhelela thuto. E thusa thata segolo ka go tla ka dikakanyotheo tsa diteng tsa thuto e ntšhwa le tlhagiso ya boithlamedi. E kgontsha botsayakarolo mo diteng tsa thuto magareng ga morutabana le baithuti mo phaposing. Thuto e, ke yona e rwalang diteng tsa tikologo ya setso mo puo e agelwang teng; e bile e tlhatlosa maemo a go fetisa kitso ka nepagalo, fa tlhatlhobo ya nnete ka ga kitso eo e itlela fela ka boyona ka puo ya ga mme.

Naga ya Finland, e e nang le thulaganyo ya thuto e e fitlheletseng katlego e kgolo mo lefatsheng, e ruta ka puo ya bona ya Sefinnishi le Seswedishi – mme ga go epe ya tsona e e leng nngwe ya dipuo tse dikgolo tsa lefatsho!

Le fa go ntse jalo, tsotlhe tse ke di kailweng fa godimo di maleba le thuto ka *Puo ya ga Mme*, fa kgankgolo ya Letsatsi la Boditšhabatšhaba la Puo ya ga Mme le bua ka thuto ya *dipuontsi*. Motho a ka nna a re go dirilwe tshiamelo e nnye mo thutong ya puo ya ga mme mo Aforikaborwa, le fa go le jalo, go diragala go le gonnye thata mo ntlheng ya thuto ya dipuontsi.

Ke jaaka YBB mo dinakong tse di sa tswang go feta e ntse e itlhatlhoba, e ipatla, e ipatlisisa. Re ntse re tshwere ka thata ntle le go emisa mo sebakeng sa ngwagosome, re thaya se se bidiwang go twe ke yunibesiti ya puo e e dirang tota, e mo go yona go nang le sebaka sa go dirisa Seesimane, Seaforikanse le dipuo tse pedi tsa kgaolo tse di buiwang mo ditikologong tsa dikhamphase tsa rona, e bong Setswana le Sesotho.

Pholisi ya rona ya puo e bolela fa YBB e na le dipuo di le tharo tsa semmuso, tsona ke Seesimane, Seaforikanse le Setswana mme Sesotho kwa Khamphaseng ya Vaal se dirisiwa jaaka puotlaleletso. Dipuo tsotlhe tse di dirisiwa mo mabakeng a a rileng a thaeletsano ya ka fa gare gammogo le mo matshwaong a khamphase, le fa e se mo dikhamphaseng tsotlhe tse tharo gammogo le mo maboteng otlhe a dikitsiso. Fela mo Khamphaseng ya Potchefstroom matshwao a, a kwadilwe ka dipuo tsotlhe tse tharo.

Jaanong jaana segolo go dirisiwa Seaforikanse mo diphaposiborutelong mo Khamphaseng ya Potchefstroom, mme dithuto tse dingwe di rutiwa ka Seesimane. Tšhono ya go tsena dithuto e okediwa ka dithuto tse di rutiwang ka dipuo tse pedi di bapile kampo ka go di ruta mmogo kgotsa go dirisiwa go toloka ga dithuto (go ya kwa Seesimaneng le go ya kwa Seaforikanseng) ka gore pholisi ya rona ya dipuo e laola gore re tshwanetse go kgona go fetola jaaka ditlhokego tsa dipuo le mabaka a a fetogang. Dimmojulu mo go nnang le baithuti ba Seesimane thuto e teng le ka Seesimane. Go na le palonyana gape ya dithuto tse kwa go

tsone go tolakelwang go ya kwa Setswaneng mo dikhosong tsa Kgato ya Motheo tsa BEd mo Khamphaseng ya Potchefstroom.

Puothuto kwa Khamphaseng ya Mafikeng ke Seesimane segolo. Kwa Khamphaseng ya Khutlotharo ya Lekwa go dirisiwa Seaforikanse le Seesimane mo ngwageng wa ntlha wa dithuto mme morago ga foo go rutiwa ka Seesimane fela.

Pholisi ya puo ka jalo e diragadiwa ka go farologana mo khamphaseng nngwe le nngwe go lebilwe mabaka a a kgethegileng.

Ka go latela dithulaganyo tse, ga go reye gore re kaya fa re dira tsotlhe sentle mme re leka ka bojotlhe direla mongwe le mongwe ka tshiamo. Le fa re itse gore go toloka ga se tharabololo ya gotlhe mme go kgatlhisa go bona gore baithuti ba bantsi ga ba na mathata mme ba feta dikhoso ka go relela fela mme ba ikutlwa 100% gore ba karolo ya dithuto. Re bona botlhokwa jwa go netefatsa tiragalo e mo baithuting mme re tsaya matsapa a mantsi go kgotsofatsa botlhe ka maemo a.

Re amogela fa go santse go le gontsi mo go tshwanetsweng go direlwe baithuti bao puo ya ga mme ya bona e seng Seesimane le Seaforikanse – mo ntlheng ya rona, ke baithuti ba Setswana le ba Sesotho.

Le fa go ntse jalo, ga go kamuso epe ntle le fa dipuo tse di rutiwa e le serutwa sa puo ka boyona (ya Setswana kgotsa Sesotho) moo go rutiwang ka puo ya Setswana kgotsa ya Sesotho. Palo e e bonalang ya dibukakaedi gammogo le diteko le ditlathlombo di fetolelwa mo Setswaneng le Sesotho. Re bona fa ditirelo tsa mofuta o, di thusa baithuti tota ka go ba bebofaletsa go tlhaloganya se se rutiwang.

Lefapha la Thuto e Kgolwane le Katiso le solofela gore diyunibesiti di lemoge bokgoni jwa dipuo tsa Seaforika (go tlaleletsa le ka Seaforikanse) go ka bonwa jaaka dipuo tse di ka rutang tsa seakatemi. Setlhophapha sa puo sa lefapha (se YBB e nang le kemedi mo go sona) ga jaana se tshwaragane le go tlhama pholisi e ntšhwa ya puo ya thuto e kgolwane.

Re lebile gore setlhophapha se sa puo, se tlaa tla ka motheo wa go neela dipuo tse tsa seaforika go nna tsa botlhalefi. Le fa go ntse jalo, ka gonne motheo wa botlhalefi o ise o tsepamisiwe mo dikolong tse dipotlana le tse dikgolo, diyunibesiti di tshwaragane le bothata jwa go dira tiro e. Mareo a dirutwa a dirilwe mo dingwageng tse di fetileng mme a ne a phasaladiwa ke ba Ditirelo tsa Bosetšhaba tsa Botlhamamareo, ke jaaka ntlha e, e ka se bonwe jaaka sekgoreletsi se segolo.

YBB e mo maemong a pholisi ya yona ya puo e tshwanetsweng ke go lebiwa sešwa, e le selo se se dirwang mo dingwageng dingwe le dingwe di le tlhano gore re itepatepanye le meselo e puo e tsamayang ka yona le go netefatsa tseletso ya tsela e Yunibesiti e e tlhophileng. Pholisi e ne ya tlhamiwa le go amogelwa ka 2007 mme ya lebiwa sešwa ka 2012, ga jaana e tshwanetse go lebiwa sešwa gape monongwaga ka 2017. Re tsaya matsapa a go e leba sešwa ka mokgwa o o nepagetseng ka moo go ka kgonegang ka teng, re dira jalo ka go latela mokgwa wa go runa puo go go akaretsang tota gonne go re kaela tsela ka thulaganyo e e dirisiwang mo tebo-sešweng e.

Fa re ipaakanyetsa go tselela ka go runa puo ya rona mo ngwageng o, botsamaisi jwa YBB bo tlhophile setlhophapha sa tiro mo ngwageng o o fetileng. Setlhophapha se, se batlisisa ka ga ditlhaelo tse di ka bo di le teng mo pholising ya rona gore ba netefatse fa go nna le tshiamelo ya ditshwaelo mabapi le se mo lenaneong la rona la go runa puo.

Setlhophapha sa tiro se leano la sona e leng go leba sešwa puo, se lemogile fa nako e siame gore re ka suta mo tikologong ya ga jaana ya go ruta ka dipuopedi mme re ka ya kwa tikologong ya go ruta ka dipuontsi gore re kgone go dira gore puo ya Setswana le Sesotho e nne tsa botlhalefi ka go etelela pele mo makaleng otlhe a YBB. Se, se tlaa akaretsa gape le

gore re itebaganye le go tlhabolola le go kgalhegela kgokagano ya ditso ka go nna le tikologo ya dipuontsi – segolo ka go tlhabolola mekgwa ya go ruta ka dipuontsi.

Leano la rona mo go tse dingwe le akaretsa go ruta dirutwa ka Setswana le Sesotho mo dimmojulung tse kgolo tse di tlaa supiwang tsa porokerama ya thuto, moo go tlaa nnang le ditlamelwana tsa thuto ka dipuo tse tharo le botšhomolodi jwa thuto go ya kwa Seesimaneng le Seafortikane. Puisano ya mo kamusong, e tlaa nna ka dipuo tse tharo mme go rialo go rotloetsa tiriso e e matlhagatlhaga ya dipuo tse tharo.

Re bonelapele gore ba e seng babui ba dipuo tse tsa ga mme, ba tlaa ungwela go bonala ka go nna le kitso e e dirang tota le go ba thusa mo makaleng mangwe a bona a tiro. Tiro e, e tlaa tshegetswa thata ke gore ba e seng beng ba puo ya ga mme e bong Setswana le Sesotho, ba neelwe dikhoso tsa thuto ya motheo mo dipuong tse.

Motheo wa molebo o wa dipuontsi (kgotsa fa re o kaya sentle fela, e le wa dipuotharo) ke theo ya puo ya ga mme e e theetsweng mo bopuontsing, ka gonne go tlhamiwa ga ditheo, dikakanyo le megopolo go diragala ka puo ya ga mme, go aga motheo wa go itse puo gore o kgone go tlhagisa dikakanyo le megopolo e e tshwanang ka puo e nngwe.

YBB e tswelela go nna e tlhoafetse, e akaretsa mme e godisa dipuontsi ka mogopolo wa go tlhatlosa maemo a go tswelatsa se ka mowa o o posetifi le ka mokgwa wa go fetola fa go tlhokega go tswela mosola baithuti le batlhatlheledi.

Ka jalo ke kopa botlhe ba ba tsayang karolo go abela mowa o o posetifi mo porojekeng e e tswelelang. Se se ka netefatsa tswelelopele ya YBB.